

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในอดีตสตรีมักถูกมองข้ามความสำคัญ ในการประกอบกิจกรรมใดๆ ในสังคมส่วนใหญ่มอบหมายให้ผู้ชายเป็นผู้ดำเนินการ บทบาทของหญิงถูกจำกัดอยู่เพียงภายในครอบครัว คอยดูแลพ่อแม่ และสามี โดยมีสามีเป็นผู้นำ ต้องปฏิบัติตามผู้นำครอบครัว การตัดสินใจไม่ว่าจะเป็นการวางแผน หรือการใช้เทคโนโลยีต่างๆ ก็เป็นของชาย ดังคำสุภาษิตที่มีมานานว่า ชายเป็นช้างเท้าหน้าหญิงเป็นช้างเท้าหลัง

สังคมไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงต้นรัตนโกสินทร์ บทบาทของสมาชิกสังคมทั้งชายและหญิงถูกกำหนดด้วยระบบความสัมพันธ์ในสังคมซึ่งมีความเชื่อและค่านิยมเป็นค้ำจุน ในช่วงเวลาดังกล่าว บทบาทของหญิงและชายแบ่งแยกจากกันค่อนข้างชัดเจน โดยเฉพาะในกลุ่มชนชั้นปกครองคือกลุ่มเจ้านายและขุนนางข้าราชการ ผู้หญิงในกลุ่มนี้ไม่ต้องรับบทบาทรับผิดชอบภาระทางเศรษฐกิจของครอบครัว บทบาทหลักจึงจำกัดอยู่ที่การดูแลบ้านและบุตร ซึ่งสอดคล้องกับค่านิยมที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมอินเดียและจีน และเป็นค่านิยมที่มีอิทธิพลสูงอยู่ในสังคมนับตั้งแต่อดีตมาจนปัจจุบัน (สุวรรณ ,2535)

แม้ว่าผู้หญิงที่อยู่ในชนชั้นปกครองจะได้รับโอกาสในการศึกษามากกว่าชนชั้นที่ถูกปกครองหรือกลุ่มครอบครัวเกษตรกร ซึ่งดูเหมือนว่าผู้หญิงในชนชั้นปกครองจะมีสภาพที่ดีกว่า แต่ก็ยังมีสถานภาพที่ด้อยกว่าผู้ชายเนื่องจากว่า แม้จะมีสามี ชีวิตก็ต้องขึ้นกับสามี หากไม่มีสามีก็ขึ้นกับทางครอบครัว ไม่สามารถตัดสินใจเองได้ และการมีค่านิยมในบทบาทที่ว่าผู้หญิงต้องเป็นกุลสตรีทำให้ผู้หญิงกลุ่มนี้ถูกจำกัดบทบาทในสถานภาพที่ผู้ชายเป็นผู้กำหนด

ส่วนผู้หญิงในชนชั้นที่ถูกปกครองหรือผู้หญิงในครอบครัวเกษตรกร มีความจำเป็นต้องช่วยเหลือครอบครัวในการทำงานมากขึ้นเพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว จึงทำให้มีบทบาทมากกว่าผู้หญิงในกลุ่มแรก เพราะต้องช่วยครอบครัวทำงานในการประกอบอาชีพเกษตร ซึ่งจะเป็นได้ว่าผู้หญิงในภาคเกษตรมีบทบาทในทางเศรษฐกิจในครัวเรือน นอกจากการเลี้ยงดูบุตรและดูแลบ้าน

แต่กระนั้นบทบาทของผู้หญิงก็ถูกจำกัดอยู่เพียงในครัวเรือน ด้านการเมือง และ การเป็นผู้นำ การเป็นสมาชิกในส่วนต่างๆ ของผู้หญิงยังมีจำกัด แม้แต่ในครัวเรือนแม้จะเป็นส่วนหนึ่งในการผลิต แต่ในการตัดสินใจจะทำการผลิตอะไรหรือ จะใช้เทคโนโลยีใดๆ ก็ยังต้องขึ้นกับผู้ชาย

ในส่วนของรัฐในการพัฒนาสตรีนั้น สุวรรณ (2535) ได้กล่าวไว้ว่า จากการสำรวจแนวคิดและบทบาทของรัฐในการพัฒนาบทบาทและสถานภาพของผู้หญิง ที่ปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ปรากฏว่าในแผนพัฒนาฯ ระยะที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) “รัฐบาลเริ่มมองเห็นความสำคัญของผู้หญิงเล็กน้อย ซึ่งคงเป็นเพราะอิทธิพลขององค์การสหประชาชาติ” แต่ก็ยัง “ไม่มีแผนพัฒนาสตรีที่ชัดเจน” ต่อมาเมื่อถึงแผนพัฒนาฯ ระยะที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) แผนพัฒนาสตรีก็ยังไม่ชัดเจน “เพียงแต่มีการจัดกลุ่มเป้าหมายพิเศษในการพัฒนาสังคม และผู้หญิงเป็นกลุ่มเป้าหมายหนึ่งเท่านั้น” และให้ความสำคัญกับการพัฒนาอาชีพและรายได้ ปรากฏข้อวิจารณ์ว่าผลจากการพัฒนาอาชีพ ทำให้ผู้หญิงมีความรับผิดชอบ และมีโอกาสทำงานนอกบ้าน “เพิ่มขึ้น” ในขณะเดียวกัน “งานบ้านก็ต้องทำเช่นเดิม” จึงกลายเป็นการเพิ่มภาระให้กับผู้หญิงหนักกว่าเดิม เพิ่มบทบาทสูงกว่าเดิม โดยไม่เกิดผลในการยกระดับหรือพัฒนาสถานภาพผู้หญิงแต่อย่างใด

เมื่อถึงแผนพัฒนาฯ ระยะที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) จึงเกิดเป้าหมายหลักในการปรับสถานภาพของผู้หญิง และกำหนดลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้หญิงไว้ชัดเจนเป็น 3 ประการ คือ คุณลักษณะส่วนตัวคุณลักษณะเกี่ยวกับชีวิตเพศและครอบครัว และคุณลักษณะด้านการมีส่วนร่วมและการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ มีเวลาว่างเพื่อการพักผ่อน มีส่วนร่วมในการกำหนดทัศนคติและค่านิยม มีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชน การปกครองท้องถิ่นและการเมืองระดับต่างๆ มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่า แผนพัฒนาฯ ฉบับนี้ค่อนข้างละเอียดคุณลักษณะข้อที่สองและคาดหวังว่าในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 จะมีการเน้นเรื่องบทบาทของผู้หญิงและผู้ชายในครอบครัว และพร้อมกันนั้นก็แสดงความวิตกว่าความคาดหวังดังกล่าวจะไม่ค่อยมีผล เนื่องจากคุณลักษณะข้อนี้เกี่ยวพันลึกซึ้งกับการปรับค่านิยมและบทบาทหน้าที่ อันเป็นเรื่องที่ต้องการเวลาและความเอาใจใส่อย่างจริงจังจากทุกฝ่าย ทั้งนี้ไม่ต้องกล่าวถึงความร่วมมือในระดับสูงด้วย

ในแผนหลักในการพัฒนาสตรีระยะยาว (พ.ศ. 2525-2544) มีแนวโน้มที่ให้ความสำคัญกับสถานภาพของผู้หญิงอย่างมาก แม้กระนั้นความคาดหวังในความสำเร็จของการพัฒนาสถานภาพและบทบาทของผู้หญิงก็ยังไม่อาจกำหนดได้ชัดเจนนัก หากยังไม่สามารถกำหนดแผนในการปรับค่านิยมเกี่ยวกับผู้หญิงให้ชัดเจนและให้เกิดผลในทางปฏิบัติ

ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2539) ก็ได้มีการกล่าวถึงสตรีในด้านการพัฒนากลุ่มเด็กและสตรีในธุรกิจบริการทางเพศและถูกประทุษร้ายทารุณต่างๆ รวมทั้งสตรีที่ถูกเลือกปฏิบัติและมีอคติโดยสนับสนุนการดำเนินงานเพื่อขจัดอคติทางเพศและการเลือกปฏิบัติต่อสตรีทุกรูปแบบ ให้เป็นไปตามอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี และดำเนินการตามปฏิญญาปักกิ่งและแผนปฏิบัติการว่าด้วยความก้าวหน้าของสตรีขององค์การสหประชาชาติและมีการกล่าวถึงบทบาทสตรีในด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่นในการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยกล่าวถึงในแผนพัฒนาโดยมีการสนับสนุนให้องค์กรชุมชน เช่นกลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน มีบทบาทในการควบคุมดูแลและแก้ไขด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนเพิ่มขึ้น

ปัจจุบันบทบาทของสตรีได้เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะในภาคเกษตรหรือในภาคชนบท ซึ่ง วิชยาดา (2530 : 3) ได้กล่าวถึงบทบาทสตรีชนบทหรือสตรีเกษตรกรว่า ไม่ว่าในอดีตหรือปัจจุบัน สตรีเกษตรกรมีบทบาทสำคัญต่อสังคมเกษตร สตรีเป็นผู้สร้างสรรค์ความอบอุ่นทั้งกายและใจให้กับสมาชิกทุกคนในครอบครัว และเป็นผู้สร้างรากฐานทางเศรษฐกิจแก่ครอบครัวและสังคมคู่กับเกษตรกรชายมาตลอด และโดยเฉพาะในช่วงการใช้เครื่องจักรกลการเกษตร สตรีเกษตรกรยังมีบทบาทสำคัญทางด้านเศรษฐกิจมากยิ่งขึ้น สตรีเกษตรกรใช้เวลาในการรับผิดชอบงานในไร่อย่างเต็มที่ และยังคงสร้างกิจกรรมอื่นๆ ที่เป็นรายได้ให้กับครัวเรือน

ส่วนในด้านของสหกรณ์การเกษตร ซึ่งเป็นองค์กรที่เกิดขึ้นเพื่อช่วยเหลือเกษตรกร โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยเหลือสมาชิกให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สตรีที่อยู่ในภาคชนบทก็ได้เข้าไปในงานของสหกรณ์มากขึ้น โดยมีการศึกษาบทบาทการมีส่วนร่วมของสตรีในสหกรณ์การเกษตรของทิพวรรณ (2531) พบว่า สตรีส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในเรื่องการติดต่อซื้อวัสดุการเกษตรจากสหกรณ์มากที่สุด ส่วนบทบาทการมีส่วนร่วมทางอ้อมต่อสหกรณ์พบว่าสตรีตัวอย่างมีส่วนร่วมมากกว่าครึ่งในทุกด้านที่ทำการศึกษา อาทิ การตัดสินใจเกี่ยวกับการซื้อที่ดิน การกู้ยืมเงินของครอบครัว การใช้เทคโนโลยีการผลิต การเก็บรักษาเงินสดของ ฯลฯ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สุภาพ (2534) ที่เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสหกรณ์การเกษตรของสมาชิกสตรีกับสมาชิกชายว่ามีส่วนร่วมในกิจกรรมในธุรกิจการซื้อ และธุรกิจการขายที่ไม่แตกต่างกัน ในขณะที่เปรมวดี (2539) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสหกรณ์ของสมาชิกสตรีพบว่า สมาชิกสตรีส่วนใหญ่เข้ามามี

ส่วนร่วมในธุรกิจสินเชื่อ โดยกู้เงินจากสหกรณ์ และฝากเงินในสหกรณ์ ส่วนไพรัตน์ (2541) พบว่าการมีส่วนร่วมของสมาชิกชายกับสมาชิกที่เป็นสตรีไม่แตกต่างกัน ในกิจกรรมของธุรกิจด้านสินเชื่อ กิจกรรมในธุรกิจการซื้อ และกิจกรรมในด้านการประชุมฝึกอบรมซึ่งจัดขึ้นโดยสหกรณ์หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะเห็นได้ว่าสตรีได้เข้ามามีบทบาทในงานของสหกรณ์ในระดับหนึ่งแล้ว ก็เป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยงานของสหกรณ์ให้ดำเนินการต่อไปได้

การพัฒนาสหกรณ์การเกษตรให้มีความเจริญก้าวหน้างานเรียกว่าประสบความสำเร็จได้นั้นสมาชิกเป็นกลุ่มบุคคลที่มีบทบาทสำคัญที่สุดต่อความสำเร็จของสหกรณ์ เพราะฉะนั้นบทบาทและการมีส่วนร่วมของสมาชิกจะนำไปสู่การพัฒนาเพื่อความก้าวหน้าได้นั้นมีอยู่หลายทางคือ ช่วยเหลือคณะกรรมการดำเนินการกำหนดนโยบาย รักษาผลประโยชน์ของสมาชิกและการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขัน เข้าร่วมสมรมาเสมอ เป็นต้น (ไพรัตน์ : 2541) ดังนั้นการให้สมาชิกได้มีบทบาทส่วนร่วมในงานสหกรณ์จึงนับว่ามีความสำคัญซึ่งในการระดมความรู้ความสามารถของสมาชิกนั้นหากทำแค่เพียงสมาชิกที่เป็นชายแต่เพียงอย่างเดียวคงไม่เพียงพอ ควรให้สตรีเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมมากขึ้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเปรียบเทียบบทบาทสตรีสหกรณ์การเกษตรว่าเป็นอย่างไร โดยพิจารณาเปรียบเทียบระหว่างสหกรณ์การเกษตรสารภีจำกัด และสหกรณ์การเกษตรสันกำแพงจำกัดเนื่องจากทั้งสองสหกรณ์นั้นเป็นสหกรณ์ที่อยู่ในชั้นเดียวกันของการจัดลำดับชั้นของกรมส่งเสริมสหกรณ์คือระดับเอ โดยมีขนาดของกิจการที่ใกล้เคียงกันและมีสมาชิกที่เป็นสตรีเกือบกึ่งหนึ่งของสมาชิกทั้งสองสหกรณ์ แต่ในขณะที่ผลการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรสารภีถือว่าประสบความสำเร็จ จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจว่าสมาชิกที่เป็นสตรีที่มีอยู่ในสหกรณ์จำนวนหนึ่งมีส่วนช่วยเหลือหรือมีบทบาทอย่างไรบ้างในสหกรณ์ ซึ่งจะทำการเปรียบเทียบกับสหกรณ์การเกษตรสันกำแพง เพื่อพิจารณาว่ามีปัจจัยใดบ้างที่มีผลต่อบทบาทของสตรีสหกรณ์การเกษตรตลอดจนทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อให้เกิดการพัฒนาทรัพยากรในงานด้านสหกรณ์ให้ก้าวหน้าต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบบทบาทสตรีสหกรณ์การเกษตรระหว่างสหกรณ์การเกษตรสารภีจำกัด และสหกรณ์การเกษตรสันกำแพงจำกัด
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับบทบาทสตรีสหกรณ์การเกษตรสารภีจำกัดและ

สหกรณ์การเกษตรสันกำแพงจำกัด

3. เพื่อศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการทำกิจกรรมของสตรีสหกรณ์การเกษตร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ทำให้ทราบและเข้าใจถึงบทบาทของสตรีสหกรณ์การเกษตร ปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมของสตรีตลอดจนแนวทางแก้ไข อันจะเป็นแนวทางในการพัฒนาสตรีสหกรณ์การเกษตร ต่อไป

ขอบเขตและวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้ทำการศึกษาเฉพาะสหกรณ์การเกษตรสารภีและสหกรณ์การเกษตรสันกำแพงในจังหวัดเชียงใหม่เท่านั้น โดยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 136 คนจากประชากรทั้งสิ้น 1,364 คน โดยวิธีการคำนวณจากหลักเกณฑ์ ถ้าจำนวนประชากรมีอยู่ในหลักพัน ให้ใช้ตัวอย่างจำนวน 10% ของจำนวนประชากร(บุญธรรม, 2524)แล้วจึงคำนวณหาสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างของแต่ละสหกรณ์(นำชัย 2529) ได้กลุ่มตัวอย่างดังนี้ กลุ่มตัวอย่างจากสหกรณ์การเกษตรสารภีจำนวน 86 คน และ กลุ่มตัวอย่างจากสหกรณ์การเกษตรสันกำแพงจำนวน 50 คน จากนั้นทำการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sample) และสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเพื่อนำผลการสัมภาษณ์ไปศึกษาและวิเคราะห์ผล

สมมติฐานของการวิจัย

บทบาทของสตรีสหกรณ์การเกษตรของสหกรณ์การเกษตรสารภี จำกัด กับสหกรณ์การเกษตรสันกำแพง จำกัด มีความแตกต่างกัน

นิยามศัพท์

สหกรณ์การเกษตร หมายถึง สหกรณ์การเกษตรสารภี จำกัด และสหกรณ์การเกษตรสันกำแพง จำกัด

สตรีสหกรณ์ หมายถึง สมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่เป็นสตรีของสหกรณ์การเกษตร
สารภี จำกัด และสหกรณ์การเกษตรสันกำแพง จำกัด

บทบาทของสตรีสหกรณ์การเกษตร หมายถึง การกระทำที่สตรีกระทำในกิจ
กรรมของสหกรณ์การเกษตรสารภีจำกัด และสหกรณ์การเกษตรสันกำแพงจำกัด ได้แก่ การ
ติดต่อของกู้เงิน การชำระคืนเงินกู้ การดำเนินธุรกิจการขาย การจัดหาสินค้ามาจำหน่าย การ
รวบรวมผลผลิตจากสมาชิก ธุรกิจสถานีบริการน้ำมัน การให้การศึกษาอบรม การเข้าร่วม
ประชุมกับสหกรณ์

ในการวัดบทบาทของสตรีสหกรณ์ ทำโดยกำหนดให้คะแนนการตอบของสตรีใน
แต่ละตัวเลือกเป็น 3, 2, 1 และ 0 ตามลำดับ

มีบทบาทมาก กำหนดคะแนนเป็น 3 หมายถึง สตรีสหกรณ์มีการกระทำกิจ
กรรมอยู่ในระดับมาก

มีบทบาทปานกลาง กำหนดคะแนนเป็น 2 หมายถึง สตรีสหกรณ์มีการ
กระทำกิจกรรมอยู่ในระดับปานกลาง

มีบทบาทน้อย กำหนดคะแนนเป็น 1 หมายถึง สตรีสหกรณ์มีการกระทำกิจ
กรรมอยู่ในระดับน้อย

ไม่มีบทบาท กำหนดคะแนนเป็น 0 หมายถึง สตรีสหกรณ์ไม่มีการกระทำใน
กิจกรรมนั้นๆ

สำหรับการคิดคำนวณน้ำหนักคะแนนเฉลี่ย (Weight Mean Score : WMS) ของ
บทบาท ทำโดยการให้คะแนนนั้นได้มีการคิดคำนวณ โดยใช้สูตร (ประคอง, 2525)

$$WMS = \frac{3f_1 + 2f_2 + 1f_3 + 0f_4}{TNR}$$

โดย WMS = น้ำหนักค่าเฉลี่ย

f_1 = จำนวนความถี่ที่ระบุว่ามาก

f_2 = จำนวนความถี่ที่ระบุว่าปานกลาง

f_3 = จำนวนความถี่ที่ระบุว่าน้อย

f_4 = จำนวนความถี่ที่ระบุว่าไม่มี

TNR = จำนวนตัวอย่างทั้งหมด

โดยมีเกณฑ์คะแนนเฉลี่ยไว้ดังนี้

ค่าคะแนนเฉลี่ย 0.00-0.49 หมายถึง มีบทบาทน้อยมากหรือไม่มี

ค่าคะแนนเฉลี่ย 0.50-1.49 หมายถึง มีบทบาทน้อย

ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.50-2.49 หมายถึง มีบทบาทปานกลาง

ค่าคะแนนเฉลี่ย 2.50 ขึ้นไป หมายถึง มีบทบาทมาก

รายได้ หมายถึง จำนวนเงินทั้งหมดที่ได้รับจากการประกอบอาชีพภายในรอบปีที่ผ่านมา

การรับรู้ข่าวสาร หมายถึง ความถี่ในการรับรู้ข่าวสารด้านสหกรณ์และด้านการเกษตรจากสื่อ ทางวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และอื่นๆ

ความพึงพอใจในผลการดำเนินงานของสหกรณ์ หมายถึง ความพอใจของสมาชิกสตรีในกิจกรรมต่างๆของสหกรณ์การเกษตรสารภีจำกัด และ สหกรณ์การเกษตรสันกำแพง จำกัด ได้แก่ จำนวนเงินที่ทางสหกรณ์ได้จัดให้กู้ยืม อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ยืมที่สหกรณ์เรียกเก็บ อัตราเงินปันผลต่อหุ้นที่ถืออยู่และเงินเฉลี่ยคืนตามส่วนของธุรกิจ การกำหนดราคาซื้อขายผลผลิตการเกษตร การรับฝากเงินและอัตราดอกเบี้ยฝากของสหกรณ์ ปริมาณสินค้าที่สหกรณ์นำมาจัดจำหน่าย ราคาสินค้า เช่นพวกวัสดุและอุปกรณ์การเกษตร และสินค้าเพื่ออุปโภคบริโภค การให้ความรู้ด้านการเกษตรและความรู้ต่างๆ ความพึงพอใจในฐานะการเงินของสหกรณ์ การปฏิบัติงานของฝ่ายจัดการ(ผู้จัดการและพนักงานสหกรณ์) การดำเนินงานของคณะกรรมการ

ระดับการศึกษา หมายถึง จำนวนปี ระยะเวลาในการศึกษาภายในระบบของโรงเรียนของสตรีสหกรณ์การเกษตรสารภี และสตรีสหกรณ์การเกษตรสันกำแพง